

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>Szerkesztőség: hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő N.-Péterfia utca 348 szám.</p>	<p>Megjelen hetenkint egyszer szombaton egy iven. Előfizetési ár egész évre 5 frt, félévre 2 frt 50 kr Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt, 200 szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr, harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>Kiadó hivatal: hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény inté- zendő, Fűvészkert-utca 1080. sz.</p>
--	---	--

Egyházmegyei könyvtáraink ügyéhez.

Oly sok jeles elme foglalkozott a multban s foglalkozik a jelenben is, egyházi tudományosságunk és kulturális haladásunk emelésének fontos kérdésével, hogy szinte mérészségnek tűnhetik föl, ha az ifjabb nemzedék egyik tagja is ezen érdekekben kíván felszólalni s tevékenységre buzdítani. Ugyde a kérdés komolysága bárkit is feljogosít, sőt késztet a hozzászólásra. Mert ha nemcsak halljuk, de önmagunk is tapasztaljuk, hogy a kor haladásával az egyház hivatott szolgálai nem tartanak lépést a tudományosság és közművelődés terén; de meg ha saját erőink elégtelenségét is meggondoljuk: bizonyára kötelességszerűleg gondolkoznunk kell a módozatok és eszközök felett, melyeknek segítségével ama többé-kevésbé jogosult szemrehányást magunkról elháríthatunk. A kellő ismeretek hiánya s a gyakorlati életben megkívántató jártasság fogyatékos volta, nagy mérvben alapjául s okozójául tekinthető azon feltűnedező bomlási és rombolni törekvő kísérleteknek, illetve jelenségeknek, melyeket pusztá szólalomokkal s az élcz fegyverével nem lehet többé eltávolítani.

A dolog pedig nagyon komoly természetű, ha közelebbről szemügyre vesszük. Mai napság nemcsak az irni-olvasni tudó népiskolai növendékek számát tudja a világ, hanem azt is beszéli mindenki a faluban s tudják ám az egész vármegyén, hogy az álefi és delta-i tiszteletes uram nagyon el van maradva kollégáitól s a világtól; nemcsak az országos érdekű eseményekről nincs tudomása, de még saját egyháza ügyeit sem ismeri. Hát még a szakismeret, a jelen és jövő munkáiról való tájékozottság és sok más nagy horderejű tudnivalók hol vannak? Valóban sajnálni lehet, hogy mind ezen és sok más ily természetű fogyatkozást menteni is lehet szegénységgel, anyagi gondokkal, egyszerű igényekkel és más egyéb — valóban számbavehető — ellenvetésekkel. A ki a nap terheit, a családfenntartás édes gondjait, a közterhek teljesítését alig-alig bírja hordani; a mely lelkész, a szó valódi értelmében, arczának verejtékével szerzi maga és övéi számára a falatot:

bizonyára nem áldozhat az önművelés, haladás, tudományosság céljaira, a legjobb igyekezet mellett sem. Sokakban meg aluvőfélben van a meggyújtott világosság; lassanként kiapad a forrás, mely az elmének tápot, a léleknek üdülést, a nyájnak gyönyört szerzendő vala. Pedig, ha kellő időben segély nyújtatott és alkalom adatott volna egy ily — élővizek forrása után kívánczolni tudó — léleknek: mily áldás terjedt volna körülötte s mily öröm töltötte volna el egész valóját. Kiket a gondviselő mennyei Atya kegyelme kedvezőbb állapotba segített, nem nézhetik közönnyel s tétlenül társaik ily helyzetét; nemcsak azért, mivel egymás erőtelenségét segíteni tartozunk s a küzdő sereg minden harczosának — ha izzadva és eltikkádvá is — előretörnie kell: hanem kiváltképen azon magas érdekek szempontjából, melyeknek szolgálatában állunk s melyeket veszélyeztetni engednünk nem szabad. Ugyanis az illető egyház és annak egyeteme vallja kárát az egyes lelkitanítók feltűnőbb fogyatékoságának s a kár sokkal nagyobb, sem hogy azt egyes kiválóbb jeleseink nimbusza kipótolhatná.

Halaszthatlan teendőink közé számíthatjuk tehát az egyházi tudományosság és korszerű kulturális fejlődés színvonalára emelkedés komoly kérdését is. A kik egész gyülekezetek öreikül, vezetőikül, tanítóikül és lelki sáfárok gyanánt hivatnak el s mint ilyenek világotlani, fényleni tartoznak sokak előtt, — az ily férfiak nem maradhatnak s nem is szabad maradniok, a köznapiság alantas színvonalán, hanem föl kell emelkedniök, törniök s a mennyiben lehet, felszállaniok az értelmi képzettség ama magaslatára, melyen állani méltó hivatásukhoz s mely megfelel azon követelményeknek, melyeket korunkban a társadalom, a haza, a nevelésügy s az egyház összes érdekei támasztanak a lelkészekkel, tanítókkal szemben.

Hazai római katolikus körökben élénken buzgólkodnak nemcsak az alsóbb papság anyagi jólétének biztosításán, de egyuttal a szellemi töke, az ismeretek, tudomány, művészet minden ágában való kiképzés és jártasság érdekében is. A legalsó foktól a legmagasabbig, a legegysze-

rőbb népies iratkáktól a bölcsészet legfelsőbb aerájáig felhatolást, szilárdítást, építést, hódítást fejtenek ki ők — s mindezt a római egyházszervezet s a klerikális uralom „szent” érdekében. Midőn most az intézetek és magánosok tulajdonát képező könyvtárak statisztikája rövid időn szemünk elé kerül, szinte megdöbbenéssel fogjuk tapasztalni a számok aránytalanságát s érezni elégtelenségünket a kolostorok, apátok, káptalanok és kivált egyes r. kath. nagy papok irodalmi kincseivel szemben. Ezek természetesen százados, majdnem évezredes gyűjtések és adományozások eredményei; de bármint álljon is a dolog, megvannak és nagy szellemi erőt, hatalmas értelmi fegyverkészletet képviselnek. Legfőbb előnyük az egyesre nézve abban áll, hogy, ha a „szent” érdeket szolgálja, azonnal hozzáférhetővé lesz számára minden adat, minden mű.

A dolgok ily állását nekünk — az ellenféllel szemben — nem lehet irigyelnünk, de kicsinylenünk sem szabad. Ha már nálunk is a keresztyéni buzgóság, a tenni és áldozni kész egyházas szellem — Isten kegyelmével — csodákat képes művelni a szegény papság és gyülekezetek segélése, életrekeltése s erősítése által (értem a közalap áldásdus intézményét): akkor a földi gondok oszlata mellett, gondoljunk immár a szellemi erősbödsre, a belső ember épülésére is. A mit az egyes lelkész és tanító önerején nem tehet, egyesült erővel elérheti azt. Belátrák ennek szükségét jórégen egyes egyházmegyék, melyek a magok kis körében, szerény háztartással, egyházmegyei könyvtárakat létesítettek, a legkorszerűbb szakművek s a leghasznosabb kulturmunkák beszerzése folytán. De mintha lankadna a buzgóság a gyarapítás iránt! Pedig ez igen üdvös intézmény mindenek komoly figyelmére s pártolására érdemes és úgy vélem, jogosan megkövetelheti mindnyájunk áldozatkészségét s támogatását is. Nem csak egy egyházmegyénk van azonban, melynek kebelében az egyházmegyei könyvtár intézménye teljesen ismeretlen. Igen sokan pedig teljes közönnyel gondolkodnak rá. Itt tehát még missiónak van helye és sok ferde felfogást kell még eloszlatni, míg az egyházmegyei könyvtárak létesítésének szükséges voltát általában belátják; mert nehéz érvényre juttatni a szeretet ama parancsolatát: „Ne nézze kiki a maga hasznát, hanem a másokéit is nézze.”

A ki szereti a jó és okos könyveket olvasni, a szaktudományok fejlődését figyelemmel kíséreni s másokban nemes érdeklődést kelteni; a ki kedves alkalomnak tekintti, ha olvasmányaiból merített eszmék felett másokkal is értekezhetik, gondolatot ébreszthet: főleg a központoktól távol lakó atyafiak bizonyára kedvesen üdvöznének mindenütt az egyházmegyei könyvtárakat, ha léteznének olyanok, s kevés évi díj mellett, kivált nemeslelkű Maecenasok támogatásával, (a milyenek, hála Istennek, minden egyház-

megyéinkben vannak), a legjobb s leghasznosabb egyházi lapokat és szakkönyveket élvezhetnék.

Végzem azon hő óhajtással, hogy a hol egyházmegyei könyvtáraink vannak: ott azokat pártoljuk s teljes töhetségünk szerint gyarapítsuk. A hol pedig ez idő szerint még nem volnának — már pedig sok helyütt nincsenek! — ott igyekezzünk rajta s kiki tegye meg kötelességét, hogy a *protestáns egyházi tudományosság és hazai kulturális haladásunk fontos érdekében, minél több és minél gazdagabb egyházmegyei könyvtárak létesüljenek!* Vajha úgy lenne!

Erdős József.

A Lugossy Codex.

(Folytatás.)

57. l. A bigail históriája, u. v. szereztetett Erdélyben a Kis Küküllő mentében 1560.

Megvan: a bartfai énekesben 1593.

61. l. Judit asszony históriája.

Megvan: Born. 327. l. u. v. 1548. Sztárai Mihály. Nem kell összetéveszteni a Tinódiéval, mert ő is irt erről!

69. l. Menynek és földnek nemes teremtoje... használt ének. megv. Born 51. Gönczi 160. l.

Alatta: Primo sub ferula Dnj: Ambrosi, Földvári scripserat 1609. in Hobol. (Alább e névről bővebben!)

70. l. Jónas próféta históriája. Nótája: Dávid prófétának imádkozásáról.

Megvan: Born. 331. l. u. v. Batizi András 1541. A dallam Sztárai!

Alatta: 1629. Nov.

72. l. Az ifju Tóbiás házassága. vf. Dézsi András Debrecen, u. v. 155.

Megv. Born. 320. l.

Alatta: 1629. nov. 25. in Uy-falu.

78. l. A sz. Keresztségnek és minden keresztneveknek magyarázatja. vf. Ilosvai Péter (a Toldi Miklós ördője) Thuri Pálnak, — u. v. 15 — 68. mikor T. P. k. s. anyját megk. résztelték.

Alatta: 1629. Nov. in Uy-falu Pan: L: Somogyi.

89. l. Egy ének:

Dicsérek téged menybéli isten én édes teremtőm,
Hála te néked mert te is velem igen sok jót tettél,

De kérlek téged, adjad is végre mit mostan kezdettél.

Akár nagyobb (5+5+6.), akár kisebb ízekre (3+2+3+2+4+2) tagoljuk, a Szegedi Gergely 122. Psalmusának:

Örül mi szívünk mikor ezt halljuk a templomba mégyünk...

rythmusát gyönyörűen adja, mely alakzat (mint már máskor is megjegyeztük) nagyon kedvencz volt a XVI. század költőinél. Utolsó előtti verse igen szép:

Kérünk ur isten légy segítségemmel ily nagy szükségünkben,
Jusson eszedbe jó Magyarország az te jó kedvedben,

És ne hagyj minket megnyomorodnunk ily nagy szükségünkben.

Az egész énekből kilátszik, hogy közvetlen a mohácsi vész után iratott.

Alatta: 1630. Aug.

84. l. Confessio de peccato. Nótája: Irgalmas-ságnak:

Óh én kegyelmes istenem,
Mely igen megverél engem,
Kegyelmezz meg már én nekem
Ne hagyj bűnömben elvesznem.

I. Balassa Bálint 66-ik költeménye, — nála 20, — itt 14. vers, a 10—15 versek itt elhagyvák, a 7-ik vers ötödikké, — a 18-ik 17-ikké van téve. A szöveg majd minden versében pár szó eltérés.

Tapasztalásból mondhatom, gyanusak az ilyen régi codexek, nagyon vigyázni kell, nehogy félre vezettessék általuk a vizsgáló, mely rajtam is megeshetett volna, ha a két szöveget szóról-szóra össze nem hasonlítom!

Balassánál: ad notam: Izraelnek szent.

Alatta: 1630. Aug.

85. l. Cantiuncula optima.

Dicsérem az ur istent minden időben

Magasztalom szent nevét egész éltemben } 4+3+5.

Míg lések ez testben = 4+2.

Szívemben a hálaadás

Szájamban dicséret mondás } 4+4.

Nem léssen szükön = 5.

vf. Dóczy Zsuzsána, — D. Ilonát már ismerünk az 1593-iki bártfaiból.

Azért irtam ki az egyes sorokban foglaltató szótag számszeréni sormetszetét, hogy vegye észre az érdeklődő figyelmes olvasó a gyönyörű rythmust, mely ez énekekben rejlik! s egyszersmind lássa meg a magyar költészet és versidom ezernyi-ezer alkatát, mely mint egy virágos rét, majdnem megszámlálhatlan gyönyörűséggel kínálkozik; lássa meg, hogy a hivatott lelkek miként tudtak verselni magyarul, már a XVI. században!

Ugyanazért, ki ez énekebe figyelmesen bétékint, bizonyára el fogja ítélni s a magyar irodalom-történetből örökre kiküszöbölni Toldi Ferencz emez állítását: (mind alakí, mind tartalmi tekintetben)

„a forma, akár a kifejezés választékos módját, akár a vers szabályos lejtését vegyük, a régi katolikus himnuszokénál is pongyolábban jelenik meg. Nincs a protestáns énekszerzők közt, ki határozott felsőbbiséggel jelennék meg társai felett: az egyenlő miveltségi fok egyformává tette ez összes költészetet.*)

Nem olvasott Toldi a sorokban és sorokból! melyekben foglaltatik a magyar vers belső tulajdonsága, a rythmus! De erre talán ideje sem lehetett! (Alkalmasint ezt az ítéletet is Haas Mihály küldte neki, mint a kassai 1674-iki jézsuíta énekes könyvről szólót, — melyben „szent öröm rózsáinak“ nevezi az abban foglaltató mosdatlan, undorító, szemérmetlen kifejezéseket!)

A ki Szegedi Gergely, Szkárosi Horváth András s im' Dóczy Zsuzsánnának most taglalt verseit, belső tulajdonságaikban figyelemmel megvizsgálja, igazat fog nekem adni még akkor is, midőn azt állítom,

*) M. költ. tört. II. kiad. 188. l.

hogy maga Arany János is számos verseiben használta Sztárai Mihály hosszú rythmusait apróbb ízekre szel-delve!

Alatta: 1630. Aug.

87. Cantio optima.

Bizodalmunk Krisztus által istenben vagyok... vf: Bizodalom, — ismert ének, mely fentartja magát a reformátusoknál 1808-ig.

Alatta: 1630.

87. hátlap: Cantio optima, nótája: Majdan nektek mondok:

Sok hála adással mi most tartozunk... a XVIII. századba már nem jön át.

Alatta: 1632. Okt. 27. (a lap szélére írva: est Johanmi Gál.)

88. Batizi András ismeretes Házasságról való ének-e:

Jámbor házasok meghallgassátok... u. v. szerző neve s 1546.

Megv: Born. 150. l.

90. Adhortatio mulierum:

Szilády Áron szerént: 1548-iki Névtelentől.

Mostan egy ifju megházasodott...

Alatta: 1633. Mart. 20. in Uy-falu.

91. Házások éneke:

Sokszor kértem én az istent nagy szívem szerént... vf: Stephanus Nilas, Anna Zámboji, — u. v. 1548.

Megv: Born. 238. l.

Alatta: Paul: Sontag: in Uy-falu 1633. 12. Mart. Gergely napján.

92. Cantio optima. Nota: Sz. Dávid próféta éneklő könyvének.

Menyébéli ur isten hallgass meg engemet én könyörgésemben...

dallama: Sztárai egyik remeke (XXIX. Ps.), mely a reformátusoknál ma is megvan 143. sz. a. (nem a szöveget, hanem a dallamot értvén a 143. alatt).

Alatta: 1633. Sept. in Uy-falu.

93. Ex Augustino Confacta per Matheum Scari-ceum. Descriptio regni coelestis.

A n.-dobszai Graduálban láttam először, a hagyomány azt tartja, hogy Sztárai Mihály írta bele! (?) Ott, a 8-ik versben egy különös szó van, melyet nem tudtam mire magyarázni: (l. Prot. egyh. és isk. lap 1881. é. f. 4. sz.)

Sütő hévség, ártalmas szél, senkiben sem vékozik, — itt, e szó helyett ütközik van.

Ez ének initiáléja alá Lugossy ezt írta: „Lásd összes világoztató variánsokkal Molnár Alb. imádságos könyvében Heidelberg 1620. Sr. l. 351—7.“ — (rectius: 1621.)

Vége hiányzik.

95. üres, ezen végződnek a Skaricza éneke s kezdődnek egy könyörgő ének, mely a

96. így végződik:

Ez éneket siralmiban,

Bátori Boldizsár bánatjában,

Gyula várban kinjaiban

Szerzett kilenczven-négyben.

Eddig nem láttam!

Alatta: 1633. Nov. 28. in Uy-falu.

Ugyan e levél elő-lapján: Alia: nota: Mi... bänkodo. oh én.

Nyilván a Hans Sachs énekének nótájára:

Megfoghatatlan kegyes istenség...

A XVI. száz utoljáról valónak kell lenni, mert a „Mire bänkódom“ 1590-ben jelenik meg magyarul először. — Ez később nem jön elő.

Alatta: 1633. Nov. 28.

Kálmán Farkas.

(Folyt. köv.)

Részletek Dr. Kovács Sándor akadémiai igazgató tanár iskolai évet nyitó beszédéből.

Sokszor halljuk a mai időkben, az állam kulturai feladatainak emlegetését a hitfelekezetek érdemeinek rovására. El kellene ismernie azonban mindenkinek, hogy az egyház dajkáló kezét, a tanítás jogczimén már majdnem akkor terjeszté ki az iskola fölé, a mikor a keresztyénség államvallássá lett; be kellene vallania mindenkinek, hogy az államhatalom figyelmének a kulturai feladatok iránt való felébresztésére a XVI. században azon szabad eszmék adtak leginkább alkalmat, melyeket összeségükben: reformáció néven ismer a világ. Ha el kell is ismernünk, hogy az államérdek szempontjából jogos volt azon törekvés, mely a tudományt és az iskolát, a középkori egyház és ennek hierarchiai uralma alól felszabadítani igyekezett: az szintén kétségtelen, hogy a modern állam főfelügyeleti jogát készséggel elismerő mai egyház iskolaügyi jogának és autonómiájának ostromlása méltánytalan, sőt eszélytelen eljárás. Egyházi törvényünk az egyház önkormányzati jogát, intézményeit és törvényeit, az államhatalmat megillető jus advocatiae alapján az állam oltalma alá állítja ugyan; igen! de ez távol áll az iskola fölé kiterjedő állami gyámkodástól, mely nézetem szerint, a nevelés és oktatásügyre csak oly súlylyal nehezédnek, mint hajdan a hierarchia nyomása. A tudomány szabadsága oly eszme, mely kívül esik az állam hatalmi körén ép úgy, mint maga a vallás is; s akik, tulbuzgóságukban, a tudománynak talán még „államügygyé“ tételén igyekeznek, azok feledik, hogy utjok China felé vezet; de mi nem követjük őket, mert mi élet és előhaladás után vágyakozunk, nem pedig dermesztő institutiók siri csöndessége után.

A mi különösen e kérdés körül a hazai protestáns egyházat illeti, állithatjuk, hogy egyházunknak a hazai oktatásügy terén, senki által el nem vitatható, nagy áldozatok árán szerzett érdemei vannak. Egyházunk e téren megillető jogait szent örökségként őrzi s ezt semmiféle szemkáprázató elméletek kedvéért fel nem fogja adja. Nemzetünk kulturai fölényének nemes munkájában a protestáns egyház hatalmas tényező volt a multban, hitem szerint az leendő jövőben is. Egyházi és nemzeti érdekek egyiránt követelik, hogy ez legyen! A protestáns szabad szellem és irányzat hanyatlása káros hatással lenne polgári alkotmányunk szabad irányu tovább fejlődésére is. Történelmi számos példával lehetne igazolni azt, hogy a mikor a protestáns egyház életfájának gyökerére vetettek kezét, ugyanakkor a hazai alkotmány terebélyes fájának ágait is tördelni kezdték. S

midőn iskolaügyi autonómiánkhoz ragaszkodunk, ennek másik üdvös eredménye az is, hogy a nemzet szellemi életében keletkezheto egészségtelen, mert tulságos centralisatio ellen is munkálkodunk.

Ugy kell tekinteni tehát e százados főiskolát, mint egy határkövet a szellemi élet mezején, mely ősi birtokunknak jogos fentartását hirdeti ország-világszerte; virágzása pedig jelenti azt, hogy a nagy prot. közönség, sőt még a hazai többi hitfelekezetek is e „collegium celeberrimum“ magasztos missiójának tudatától át vannak hatva s bizodalommal tekintenek a protestáns szellemi élet ezen egyik Pharosa felé, mely a nagy magyar alföld ezer négyszög mértföldnyi területén századok óta löveli szét a minden ízében magyar ev. reformált egyház szellemi életének világitó és melegítő sugarait!

De hogy az áldozat tüze folyton lobogjon, ez nemcsak tőlünk tanároktól, hanem nagy részben önöktől is függ tisztelt hallgatóink. A tanárok önfeláldozó buzgalma és fáradozása sem hozhat létre életet a terméketlen talajon, kivált mikor még azt is tapasztalnunk kell, hogy nem ritkán a család és a társadalom beteges gondolkozása is akadályt gördit munkánk elé. Egyházunk edesanyai gonddal tekintett mindig a tanulókra; legrégibb kánonaink számos heiyei igazolják ezt. A Melius nagy nevéhez kötött „Nagyobb czikkek“, melyekről tudjuk azt, hogy még a későbbi századokban hozott törvények mellett is kiváló tekintélyben részesültek, a tanulóktól megkivánják, hogy az Istennek és az egyháznak kedvére legyenek és szolgáljanak; ugyancsak a XVI. században keletkezett u. n. „Felső magyarországi czikkek“ így szólnak a tanulókhöz: állásokhoz illően viseljék magukat. S vajjon mit értenek ez alatt? Azt, hogy a tanulóknak a tanulás mellett ki kell tüntetniök nemcsak erkölcsiében, hanem még külviselőtkben is a kegyességet és példás szerénységet. A Komjáti kánonoknak egész IV-ik része „az Oskolákról“ szól. A Gelei Katona kánonok ezt rendelik: „A tanulók a nyilvános leczkéken mindenkor jelen legyenek, magán tanulmányaiknak fekdüjenek neki, a jó irókkal ismerkedjenek meg, az iskolai törvényeknek mindenben engedelmesskedjenek.“ Az erkölcs mindig hangsúlyozva lett a tanulók előtt; a Komjáti kánonok „szentnek“ nevezik azt, a Gelei Katona kánonok szerint pedig „a kik a tudományban előhaladnak, de az erkölcsi jóságban visszahátrálnak, többet hátrálnak, mint a mennyit haladnak.“

Kérdem: a haza, a vallás, a tiszta erkölcs, a becsület, a kötelességérzet cultusa szebb szavakkal van-e vissza adva a mai pedagógok szép hangzásu értekezéseiben, mint századokkal ezelőtt szerkesztett kánonaink egyszerű, de bizonyára átérzett s meg is tartott rendelkezéseiben?!

Egy eszmét kell még itt érintenem, mely a felső oktatásügynek a közel jövőben szönyegre kerülő reform kérdéseiben nézetem szerint oly gyakran fog emlegettetni, mint például a középiskolai törvény tárgyalásakor a tulterheltes kérdése emlegettetett. Nevezetesen: felsőbb iskoláinkban tudósokat neveljünk-e, vagy pusztán kenyérkeresőket? Én azt hiszem, hogy a József-féle utilitási szempont tulhajtása egyháztársadalmunk alapeszméjével és valódi érdekeivel összeegyeztethetetlen. Egyházunk ajtója

előtt annyi egyházi, iskolai, emberbaráti, human czélok zörgetnek bebocsáttatásért, hogy ezeket nem áldozhatnánk pusztán azért, hogy államhivatalnokokat, ügyvédeket, avagy csupán egyházi hivatalnokokat idomítsunk. De az is igaz, hogy azon irány is téves, mely az egyetemeket oly intézetekké szeretné tenni, melyekből mint a kaptárból a méhek, ezrivel tóduljanak ki a tudósok. Azt hiszem, némely szellemes tanférfaink elfeledik, hogy a tultermelés, a mint másutt, ugy a szellemi élet terén is, éltető verseny helyett pangást hoz létre. Nekem ily eszmék hallásakor mindig Richelieu mondása jut eszembe, a ki az olyan államot, melynek tulságos sok tudós tagja lenne, ahoz a testhez hasonlítja, a mely csupa szemből állana, azaz, csudaszörnyyé válnék.

Az az irány helyes tehát, melyet köznevelési és közoktatási szervezetünk fogad el, midőn kimondja, hogy a főiskolák a tudományok művelésére szolgáló és egyszersmind bizonyos életpályára előkészítő tanintézetek. Nekünk tanároknak kötelességünk első sorban felismerni hallgatóink közül azt, a kiből — hogy Madách szavaival éljek — meg van a „szent szikra“ s az ilyeneket kiváló gondoskodásunk tárgyává kell tennünk. De el ne feledjük, hogy ifjaink tulnyomó részét a gyakorlati életcélok s bizonyos életpályára előkészülés vezetik a tantermekbe, — nem csak akadémiáinkról, hanem az egyetemekről is szólok. Igen ide illik Demosthenes azon mondása, hogy míg a törvény mindenkinek oltalma, addig az erő csak némelyeknek tulajdona.

Használják tehát önök tisztelt hallgatóink a tanulási szabadságot, mely főiskolánk szervezetének, valamint az egész tudományos felső oktatásnak egyik alapelve oly irányban, a mint ezt önöknek, lelkiismeretes önbírálat után geniusok sugalja. „Lelkiismeretes önbírálat után“ hangsulyozom, tehát — Cicero tanácsát szem előtt tartva, melyet öcséséhez intézett — ne véljék azt, mintha a *γνώσις* csupán az elbizakodás mérsékléseért lenne mondva, hanem hogy egyszersmind a mi jó van bennünk, ismerjük el. De egyet jól jegyezzenek meg magoknak és ez az: hogy minél inkább haladunk az emberiség egyik magasztos eszménye: a jogegyenlőség felé, munka nélkül annál kevésbé lehet megélnünk és azon kötelességeknek, melyeket az egyház (és ezt felekezeti tanintézetünkben kiválóan hangsulyoznom kell!) a haza, a társadalom, a család vár tőlünk, fáradságos munkálkodás nélkül meg nem felelhetünk. Már századokkal ezelőtt így szólnak a Gelei Katona kánonok: „Ki kell üzni azon tanulókat az iskolákból, a kik nem azért időznek ottan, hogy akár az egyháznak, akár az államnak valaha szolgáljanak, hanem csak hogy a kézi munkákat kikerülhessék és az egyház jótéteményéből és alamizsnájából éljenek.“ Tanuljanak, képpezzék tehát magokat kedves hallgatóink lankadatlan szorgalommal, önként, a tudomány iránti olthatlan szeretetből, nem invita Minerva, nem kénytelen-kelletlen, avagy kényszerítésből, hiszen már Plato, akit Hegel az emberi nem egyik tanítójának nevez, megmondta, hogy a nemes és szabad szellemnek egy tudományt sem szabad szolgai módon megtanulnia... a lélekben nem marad meg az erővel rátukmált ismeret. De ezenkívül fegyelmezék is magokat s tanáraik barátságos jó szívből eredő figyel-

meztetéseit fogadják mindig szívesen s köteles tisztelettel. Hiszen mi tanárok épen akkép szólhatunk önökhöz, mint az egyiptomi papok hajdan az ismereteikkel dicsekedő görögökhöz: „Ti még ifjak vagytok, az idő még meg nem őszítette a ti ismereteiteket.“ Teljesen igazat adok dr. Schmollernek, a ki dr. Georges Blondel, a lyoni jogi facultás docensének „A jogi tanulmányok a német egyetemeken“ című munkájára válaszolva, midőn a tanuló évek alatt mindinkább sűrűbben nyilvánuló fegyelmezetlenséget látja, e keserű szavakra fakad: szigorú fegyelem a gymnasiumban s később a hivatalos szolgálatban, eközben pedig a szabadság és élvezeteknek egész évei: ez szétronválja a legjobb testi és szellemi erőket s durva kigunyolása a pedagógika összes alapelveinek! „Becsület és szabadság — mond Bluntschli — két rugója a derék tanuló életének“; önökre, már érett ifjakra bízzák iskolai törvényeink ezen drága kincseknek megőrzését, önöktől magoktól függ, hogy ezek értéke az önök kezében alá ne szálljon. A római bírák által használt egyik köztudomású erkölcsi szabály ez vala: „A jóknak jól kell eljárniok.“ Így járjanak el Önök is! s az Apostol tanítása szerint bölcsék legyenek a jó dolgokban, ártatlanok pedig a gonoszokban. Kivánom, hogy ugy legyen; kivánom, hogy Isten áldása legyen becsületes munkálkodásukon!

Orosz István tanár beiktatása a debreczeni ev. ref. tanítóképezde negyedik rendes tanszékére.

A debreczeni főiskolában a tanítóképezde az 1855—56. iskolai évben állított fel, mint az akadémia függeléke, a tanítás két akadémiai tanárra bízván a főtiszteletű egyházkerület által. Az 1868. évi XXXVIII. t. cikk a tanítóképezdek felállítását határozott feltételekhez kötven, a főtiszteletű egyházkerület igyekezett a törvény rendelkezéseire alkalmazkodni, míg végre 1869. évi április hóban tartott közgyűlése 73—79. sz. végzéseiben kimondotta, hogy a tanítóképezde, mint önálló intézet saját igazgatósága alatt fog állani. Ettől kezdve tehát a tanítóképezde, mint önálló intézet áll fenn, benne az igazgatóval együtt 3 rendes tanár, s többnyire 4, óra-adó tanár működött. Míg három évi tanfolyamú volt is a tanítóképezde, szükségesnek bizonyult, hogy egy negyedik, legalább segédtanári minőségben szolgáló tanerő alkalmaztassék, mert czélszerű óraterv másképen alig volt készíthető. Midőn pedig már a tanítóképezde 4 évi tanfolyamúvá emeltetett, a 4-dik rendes tanszék felállítása elodázhatlanná lön. Ezt az 1884-ik évi egyházkerületi közgyűlés 115. sz. a. el is rendelte. A negyedik rendes tanári szék azonban csak a folyó évi májusi közgyűlésen tölthetett be, megválasztatván arra Orosz István mezőturi gymnasiumi tanár úr, ki már egy évig, midőn a főiskolában széniori hivatalát bevégezte, sőt egy évig a bécsi evang. theologiai fakultáson tanulmányozott volt, a tanítóképezdénél segédtanári hivatalt viselt.

Beiktatása folyó évi szeptember 12-én a főiskolai imateremben ment végbe a tanuló ifjuság, a főiskolai tanárok, a debreczeni ref. egyház előjárói s főtiszteletű Révész Bálint püspök ur jelenlétében. A beiktatás rövid rajza következőkben adható elő. A

főiskolai énekhar a Kölcsey himnuszt a derék Mácsai Sándor énektanár vezetése mellett kitűnő szabatossággal elénekelve, főtiszteletű püspök ur az ő ismeretes ékesszólásával előadja az ünnepély célját, örömet fejezve ki, hogy főiskolánk ezen alkatrésze, a tanítóképezde is a többiek mellett halad a fejlődés útján; beszéde végeztével pedig felszólította Orosz István urat székfoglaló értekezésének megtartására.

A beiktatott tanár „A tanító hivatásáról” tartott értekezést, melyben a tanítói hivatás nehézségeit, egyszersmind szép és áldásos tevékenységét, ugyszinte sikeres működésének feltételeit magvasan, szépen s több helyen egész emelkedettséggel rajzolva. Meglátszott a felolvasón, hogy nemcsak tisztában van tárgyával, de maga is lelkesült tanító. Majd ígéretet tőn, hogy azon elvek szerint igyekszik ő maga is eljárni, a melynek követése mellett véli, hogy a tanító megfeleljen feladatának. Ezen elvek: legyen a tanító szeretettől áthatott nevelő és szak-képzett tanító az iskolában, azon kívül pedig a rá várakozó jogokat s kötelességeket hiven teljesítő ember a közéletben. Végre meghatottan mondott köszönetet megválasztásáért a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlésnek, mely őt méltónak tartá, hogy az alma mater egyik tanintézetében tanári székre emelje őt, ki itt, mint tanuló és főiskolai tisztviselő 20 évet töltött; egyszersmind ajánlá magát a főiskolai tanárkarok, az előljáróság és a szeretve tisztelt főtiszteletű püspök ur jóindulatába és illetőleg kegyességébe.

Most ismét főtiszteletű püspök ur szólalt fel s az új tanárt székebe ünnepélyesen beiktatottnak jelentvén ki, szépen és nemesen emelte ki beszédeben, hogy most, midőn már a tanügy fejlődése következtében új s bizonyos tekintetben különböző irányu tanintézetek állottak elő a főiskolában, a tanárok nem képeznek oly egységes testületet, mint régen, igyekezzenek a külső egység hiányait az összetartás, kölcsönös becsülés bensősége által pótolni, helyettesíteni, mindnyájan ugyanazon célra, a közoktatás áldásainak terjesztésére hivatván; — aztán ajánlá beiktatottat a tanárok barátságába, szivességébe. Nem fojthatá vissza fájdalmát a miatt, hogy a városi előljáróságot, bár meghivatott, senkisé nem képviselte. — Aránylag az egyház-tanácsot is kevesen képviselték, s csak azok voltak jelen, a kik az iskolai ünnepélyről sohasem szoktak elmaradni, mert igazán éreznek tanintézetünk iránt.

A püspök ur után a tanítóképezde igazgatója üdvözölte a beiktatott tanárt.

Örömmel üdvözölte részint azért, mert a tanítóképezde örömmünnepet ül a negyedik rendes tanszék betöltése felett, részint azért, hogy épen a beiktatott tanár választott meg, kinek tudományos készültsége, fáradhatlan buzgalma, egyszerű, nemes puritán jelleme előtte ismeretesek s a ki átérti a nevelés-oktatás fontosságát, közelebbről a népnevelés nagy jelentőségét, épen felekezeti intézetben, midőn a magyar ref. egyház a népnevelés gondozásában saját létezésére és fenmaradására a legáldásosabb belmissiót gyakorolja; azért fel is teszi róla, hogy működése közben sohasem feledkezik meg a magyar ref. egyház örök és szent érdekeiről és céljairól. A magyar ref. egyház ugyanis mindenha ápolta, nagy áldozatokkal tartotta fenn az iskolákat, bódolt a tudománynak, műveltségnek, mert

ezekben leghűbb, legbiztosabb szövetségeseit kereste és találta fel. De csak oly tudományos törekvéseket ápolta és segített, melyeknek elvei és kiinduláspontjai a vallás elveivel, a magyar ref. egyház szellemével és eszméivel ellentétben nem voltak. Érintette, hogy a tudomány, mely megveti a vallást és vallásos intézményeket, alkothat nagyokat, de rombolhat még többet is; építhet gyárakat, találhat fel csodás gépeket, de egyszersmind romba döntheti a békés hajlékokat, feldulhatja a társadalmi rendet és családi boldogságot. Az ily tudomány nyomaiban keletkezik a nihilizmus, az international-socializmus, az anarchia minden nemével és nyomoraival. A tudomány, mely Istennel jár, épít folyvást, szellemi és anyagi jólétet teremt, megszenteli a szegények kunyhóit és a gazdagok fényes palotáit.

Ily tudomány, ily szellemi művelés új terjesztésére hivatottak a főiskola tanintézetei mindnyájan. Azért az ily közös cél ápolása kívánja, hogy a tanintézetek tanárai kölcsönös barátságban, becsülésben éljenek. — Ily nézetben az igazgató melegen ajánlta az új kartársat a tanárkarok rokonszenvébe és barátságába, kit hozzájuk ugyis tisztelet és szeretet csatol.

Az ifjuság és egyházi előljáróság üdvözlése után végre megköszönte a főtiszteletű püspök ur kegyességét, hogy nem riadva vissza a fáradságtól, eljött, hogy az őt oly mélyen tisztelő és bensőleg szerető tanárok ünneplése és öröme teljes legyen.

Ugyanaz nap este a beiktatás öröme társas vacsora rendeztetett, melyen a főtiszteletű püspök ur is kegyes volt megjelenni. A társas vacsora, hol összesen 30 tanár és főiskolai tisztviselő volt jelen, az éjjelen is tul a legvidámabb hangulatban együtt tartotta a társaság legnagyobb részét. A jó kedvnek, valamint az elmés és szép felköszöntőknek nem akart vége lenni.

A felköszöntők közül a legmélyebb impressiót tette reám a főtiszteletű püspök uré, a ki teljes bensőséggel mondá, hogy ő a főiskola tanárai körében érzi magát legjobban, s hogy csak külsőleg vált meg attól, de szivével, lelkével benne él. — Mi pedig kívánjuk, hogy az ő drága életén nyugodjék meg minél tartósabban Istennek áldása. Tartsa meg őt Isten a főiskolának és egyházkerületnek bölcs kormányzására és örömeire sokáig.

Debreczen, 1886. szeptember 15.

Joó István,
tanítóképezdei igazgató.

A vallásos iratok érdekében.

A lelkeszi hivatás egyik igen szép és — lelkiismerettel végezve, — a hívek hitéletére igen áldásos gyümölcsöket termő ága a lekipásztori gondozás.

Nagyon jó hatású felkeresni gyülekezetünk tagjait nemcsak akkor, a midőn híva vagyunk hozzájuk, hanem egészen váratlanul megjelenni náluk, mert az ily látogatásoknál van alkalmunk a többek között tudomást szerezni arról is, hogy, különösen az alsóbb osztályu nép, mily szellemi táplálékkal elégíti ki tudvágyát, olvasási kedvét.

Nem rég én is egy vallásos földmivelő családot látogattam meg s a jó öreg nagyasszonyt mélyen elmerülve találtam egy ponyvairódmalmi termék olvasásában. Megres-

telte a dolgot s lekapta pápaszemét, félretette Bagó Márton 1883-ik évi egyik kiadványát s mentegetőzve jelenté ki, hogy ő ennek hitelt nem ad; de mégis elolvasta, mert egy pápista asszony nagyon ajánlotta s váltig bizonyitgatta ez olvasmány hasznos voltát.

Miután ismerem az efféle butító, erkölcsrontó s az egyszerű nép természetes eszére, gondolkozásmódjára nagyon káros hatású zagyvalékiratokat, melyek megmételtyezik már a kora ifjúságot, felébresztik — a Rózsa Sándor, Sobri Jóska, Zöld Marczy s több efféle rémes és nagyszerűnek feltüntetett betyárkalandok elbeszélése által — abban a rossz hajlamokat s miután a fent említett Bagó Mártonféle szörnyszüleményt nem ismertem, bár külsejéről itélve gondoltam, hogy az is egy a többek közül, — elkértem azt a jó öreg asszonytól, hogy megismerkedhessem a könyv tartalmával.

És mit találtam? Betyárkaland elbeszélését? óh nem! hanem találtam helyette mást, egyszerű református népünkre nézve veszélyes, a katolikusok által kedvel olvasott és a mi híveink között buzgón terjesztett ponyvairodalmi terméket, melynek tartalmát kuriózumként a következőkben közlöm:

A néhány lapra terjedő historia azt adja elő éktelen magyarsággal, hogy Amerikában 1883-ban nagy eset történt. Ott élt ugyanis egy házaspár (a pictura magyar parasztoznak mutatja őket). A férfi csak megjárta, hanem az asszony olyan karakán menyecske volt, hogy az ünnepeket nem tartotta meg, lelki atyja hívó szavait semmibe sem vette, a kolduló barátoknak és egyéb kéregetőknek nem adott alamizsnát, hanem ha szalonnát kellett volna adni, azt egy kádba rakta, ha lisztet kellett volna adni, azt is egy kádba rakta s dicsekedve mutatta egy év múlva férjének, hogy mennyit takarított meg az alamizsna visszatar-tása által.

De mi történik? A kádba hányt szalonna kigyóvá, a liszt pedig kukaczczá vált. Ez a jel nem volt még elég az asszonynak, hanem sürgeti a férjét, hogy menjen kaszálni ünnepen is, ő majd kiviszi az ételt utána a rétre.

Mit volt mit tenni, a szegény ember, hogy felesége haragját elkerülje, szót fogadott. Az asszony délben viszi neki a jó ebédet, de a mint már csaknem férjéhez ért, egy 30 kilós kigyó utját állja, rátekerögözik és szopni kezdi az emlőjét.

Megrémül a házaspár s rögtön megy a lelki atyához. Ez persze nem segíthetett s a kigyó marad a maga helyén. Erre a pap azt tanácsolja, hogy menjenek egyenest a római pápához.

Elindulnak hát oda is és beköszöntenek: „Dicsértésék a Jézus Krisztus.“ A mint e látványt a pápa meglátja, nagyon megijedt. Összejött a sok pap s a pápa kezébe véve a nagy könyvet, imádkozni kezd velök és a gonosz kigyó eltávozott. Jött azután a gyónás, áldozás, mise stb.

A pápa kijelenté az asszonynak, hogy ez az Isten büntetése, mert nem adott alamizsnát a kolduló barátoknak, nem tartotta meg az ünnepeket, ezek között az új hold pén-tékét, szombatját és vasárnapját.

Ezek után papjaival együtt lekisérte az asszonyt egy pinczébe, hol két vetett ágyn volt, a férjet pedig a szent misére küldte. A mint a férj a misét végig hallgatta, egy fehér galamb repült a jobb vállára s a templomból egyenest a

mennyországba szállott, a feleségének pedig csak a csontja volt az ágyban.

„Jézus Mária szent József, mivé lett az emberiség“, kiáltott fel a bánatos férj, aztán Rómából visszatért hazájába, Amerikába.

Van aztán egy pár imádság is a „fájdalmas anyához“, „Szent szűz Apollónia tiszteletére való ima“, mely a fogfájás ellen nagyon hasznos. Ki „az Ur angyalát“ háromszor elimádkozza, az az égdörgést eltávolítja, sőt ezer bucsut nyer, de csak úgy, ha olvasót vesz alku nélkül.

Ime röviden az említett könyv tartalma s a ki a köznépi között megfordul, fájdalommal tapasztalhatja, hogy ilyen fajta ponyvatermékekkel mily nagy mértékben el van az árasztva, kivált ott, hol vegyes a lakosság, mert a kath. kegyes olvasók buzgó terjesztői, ajánlgatói, colporteur-jei az általok örömmel olvasott efféle otrombaságoknak.

Fájdalmas érzés fogott el ennek elgondolására s azután eszmetársulás utján az a kérdés merült fel előttem: vajjon teszünk-e mi valamit ezek és a voltaképeni ponyvairodalom, a betyár- és rablóhistóriák elharapózása ellen? Valamit teszünk igenis!

A Budapestről kiinduló biblia- és vallásos iratárusok árulnak elég protestáns szellemű, olcsó traktátust; de ezen kiadványok ellen, a magyar nép szellemét és gondolkodásmódját tekintve, sok kifogás lehet, mivel ezek nem a mi népünk számára vannak írva, tartalmuk idegen, sőt sokszor még a fordítás is felette rossz és magyartalan.

Tárgyuknál fogva nehezen érthetők és idegenszerűek: „Thirza, vagy a kereszt hatalma“, „Jeszika első imája“, „Havelock kapitány“ stb. Elismerem, hogy mindezek jó olvasmányok, magokban sok tanulságot rejtők, de azt mondhatom, hogy a magyar nép szívét hidegen hagyják s így az általok elérni célzott sikernek a legkisebb nyoma nélkül teszi le azokat az elolvasás után az egyszerű ember. Arra pedig, egy külföldi pénzzel dolgozó vállalatot bajos rávenni, hogy magyar szellemű iratokat és olvasmányokat terjesz-szen közöttünk.)*

Jól érezték egyházmegyénk — a békés-bánati egyházmegye — kormányzó férfiai az ezen hiányok kipótlásának szükségességét. Belátták azt, hogy a ponyvairodalmi és ehhez hasonló butító elmeszülemények hatásának ellensúlyozására, majd népünk köréből való teljes kiirtására, oly olvasmányt kell a nép kezébe adni, mely vallásos tárgyánál, magyaros és népies irányánál fogva annak vágyait kielégíti, erkölcsi, vallásos érzelmét erősíti, szívét nemesíti és a helyes életut kimutatása által a félrelépésektől megóvjá.

E cél megvalósítása végett alakult 1882-ben a békés-bánati egyházmegyében a „vallásos iratokat terjesztő egyesület“, hogy a sajtó utján is közreműködjék a vallásos művelődés és a hitélet növekedésére.

Nagyszerű cél, magasztos idea! a lelkesítő hivatás lehető betöltéséből származott gondolat. Elhatni a toll hatalmával oda is, a hová az igének ereje sokszor nem ér el. Beférközni a nép szívébe, lelkébe s azt meghatni, megindítani. A bűn ösvényén eltántorodni akarókat visszatartani, a hitőkben ingadozókat megerősíteni és az ige meghallásától vonakodó lelkekbe lassanként becsepegtetni a kegyes érzelmeket.)

*) Téved a cikkkiró ur. Terjesztené az szívesen, csak mi megírnók azokat. Szerk.

Ime ily czél lebegett az egylet alakító tagjainak szemei előtt! Vajjon megvalósult-e az csak részben is? Vajjon mi lett az egylet megalakításakor elvetett mustármagból? Terebélyes fa-e, melynek árnyékában üdülést találnak az emberek ezrei? vagy pedig elcsenevészsedett bokor, mely helyén áll ugyan még, de napjai megvannak számlálva?

Hogy ezt megtudhassuk, én — ki pár évig már ezen egyházmegyében működtem, s így az egylet ügyeivel, állapotával, részint egyházmegyénk jegyzőkönyvei alapján, részint pedig privátim ismerős vagyok, — elmondok annak történetéből egyetmást.

A mint már említém, 1882-ben a békésbánati egyházmegye lelkészei és egy pár nagyobb adományossal áldozó alapító összerakták filléreiket abban a reményben, hogy a nemes czélú egylet majd a traktus határain kívül, más egyházmegyék erkölcsi és anyagi támogatását is kinyeri, aztán az egész egyházkerületre kiterjed, majd általánossá, vagy országossá válik. Saját nyomda, nagyszámu ügynökség, központi hatalmas működés, valóságos magyar „Tract-Society“, a szent István és László társulat működése óriási sikerének megközelítése lebegett szemek előtt; hanem mindez csak álom maradt. („Az élet álom“ Chalderon.)

Ily rózsás reményben kezdődött meg a munka. Hozzáláttak ahhoz néhányan teljes erővel, csüggedetlen kitartással és lankadatlan szorgalommal s oly szép eredmény lett a nemes buzgalom gyümölcse, hogy eddigelé már 34 kiadványa van az egyletnek, melyeket a lehető legolcsóbb árért kaphatni. De, fájdalom, a sok nyomtatvány raktárban hever. Az érdeklődés sehogysem akar megjönni.

Ennek pedig épen nem az olvasmányok hasznavehetlensége képezi az okát, mert hiszen a kiadványok nagy részét egyházi lapjaink kedvező kritikával fogadták.

Mi lehet mégis az érdeklődés hiányának az oka? mert azt feltenni nem lehet, hogy a népies vallásos iratok czélszerűségét és szükséges voltát valaki kétségbe vonja. Hiszen épen a lekipásztori működést támogatja és segíti elő minden ily traktátus, mely oda is elér, a hová a lelkész szava el nem hat s minthogy mindig kéznél van, — nem hangzik el, mint a tanítás, — bármikor elővehető és használható.

Ily használhatóság mellett tehát nagyobb pártfogás, melegebb érdeklődés volna kívánatos s mégis oly kevés, az egyházmegye határain alig tulterjedő a támogatás, a melylyel ezen jöreményű kezdet eddig találkozott. Pedig anyagi támogatást nem kíván senki, csak szives érdeklődést, a kiadványok terjesztését, hivi részére való megrendelést s az ezzel együtt járó parányi számadásviselést; sőt a mely lelkész, vagy tanító ügynökséget sziveskednék vállalni, annak ez ügy érdekében eltöltött ideje és fáradsága is meg lesz jutalmazva.

Az ügynökségek felállítását is megpróbálta már az egylet, de ezzel nem boldogult. Felfogadott tehát egy körürost. Ennek is csak addig volt valami szerencséje, a míg egyházmegyénkben járt, ennek határain túl nem sikerült munkája. A mint beszéli: több fényes egyházban jéghidegséggel találkozott a lelkészek részéről. Egy helyen az egyik lelkész a másikhoz utasította, a másik aztán egyszerűen megtagadta még azt az engedélyt is, hogy a füzeteket az iskolákban elárusíthassa. Egy ismét nagyon fényes egyház lelkészéhez a kiadványokból mutatványok küldettek, hogy

exámeni ajándéku ajánlja azokat egyházában. Ez lelkész-társát kérte fel az ügy felkarolására, ki aztán az egyleti kiadványok mellőzésével Dolinay iratait szerezte be exámeni ajándékozásra.

Nem czélom a Dolinay ifjusági iratainak érdeméből levonni semmit sem, de azt alig hiszem, hogy azokból református érzületet tanuljanak a gyermekek.

De hát mit panaszkodom? A békésbánati egyházmegye megtette, a mit tehetett. Az egylet létrehozása óta megmutatta áldozatkészségét. A jó kezdetet kár lenne az érdeklődés és pártolás hiánya miatt elenyészni engedni s azt hiszem, hogy érdemes dolog, sőt jó munka lenne tőlünk egy kis érdeklődés által lehetővé tenni az említett egyesület kitűzött szándékát. Mert ki tudja, hogy ha ezen egylet feloszlik, áll-e más helyére s elmondható lesz-e a költő szava:

„Kidölt, más vándor lép üres nyomára,

S az esti szellő játszva leng porára.“

Vöröss Zsigmond,
ev. reform. segédlelkész.

A mi késik, nem mulik*)

Nagy ideje, több egy évnél, hogy a bünösök védelmére ellenem támadt Soltész János papi jellememet gyalázó vádja miatti elfogódottságomban, e lap 24-ik számában „Viszontnyilatkozat“ cím alatt ígéretet tettem, hogy ha a szükséges jegyzőkönyvek s több más iratok birtokomban lesznek, majd akkor sietni fogok megkísérteni felmutatását annak, hogy hivatalos egyéniségem iránti rokonszenve, jóvéleménye: méltán szállított-é le egész csalódásig.

Ez ígéret érdekéből nem feledtem: a mit akarsz tenni, hamar tedd. Hanem azért, mivel azt beváltandó, csak egyszer akartam pennához nyulni, — jobbnak láttam inkább késni, mint sietni. És pedig azért, mert gondoltam, hogy önvédelmem után a hatalmas ellenfél, oly bizonyítékokra hivatkozand, melyek a pápai csalhatatlanság tekintélyét ruházzák magukra; tehát azokkal szemközt — ismét gondoltam — czélszerű leendő oly iratokra is szert tenni, melyekből meg lehet ítélni, hogy az egyházmegyei zöldasztalon forgolódo tollak is szolgálatában vannak néha a bukott angyal hatalmának. Ugy de jött közvetlenül közbe egy körülmény s a miatt a rajtam szivesen segíteni óhajtó jóakarát visszahátrált, félénk lett, el nem repülhető írásba foglalni a csalhatatlanságot csalhatatlanul megczáfoló tudalmát.

Ezek szerint az emberekben nem bizhatván, most ily kétsőn — Istenbe bizva — egyesegyedül próbálom kihuzogatni szivemből s életem eseményeiből, az igazságtól eltért hivatali tekintélyben bizakodó rágalom nyilait. Teszem ezt azért, mert az azok által okozott sérelmet, hallgatag hordozni, az igazság és becsületem elleni véteknek tartom. De meg az is meggyőződés, hogy sérelmem nem privát személyi, hanem hivatalos jellegű lévén, a t. közönség nagyobb érdeklődést tanúsít irányában, mint némelyek gondolják. És méltán! Mert valóban ér-

*) Nem örömet közöljük e védekezést, mint már különben is jóformán elévült dolgot. Tiszt. N. E. lelkész ur sürgető kérelmére azonban, hogy igazságtalanoknak ne látszassunk irányában s hogy „audiatur et altera pars, — elhatároztuk közrebecsátását. Kiadjuk pedig azt kérelmére, minden lényegesebb változtatás nélkül. Ő feleljen tartalmáért, irányáért. Szerk.

dekeltségre méltó s tanuságos látni, hogy néha-néha, mily módon s eszközökkel szítja fensőbb hatóságunk tapintatlanul a lelkész és gyülekezet közti egyenetlenség tüzeit s mennyire eltér a valótól egy magának történeti hitelességet követelő visitationális és egyházmegyei jegyzőkönyv, holott attól oly gyakran, az egyes egyén anyagi jóléte, erkölcsi élete és halála függ!!

De kezdem már védekezésemet annak felemlítésével, hogy Soltész János egyházmegyei tanácsbíró s egy személyben főjegyző sötét vádjá, tényeimről és hivatalos téren bebizonyított, zöldsztalra is került eljárásaimról emlékezik. Ha tudnám, hogy vádjának szavaiban a tény és eljárás külön jelentőségűnek akar nyilváníttatni, tényeikről kissé bővebben szólnék. De mert gondolom, hogy csak nyomaték kedvéért beszél tényről s eljárásról, tényeimről s pedig első ismeretségünk utáni, későbbi tényeimről én is megemlékezve, igen röviden annyit mondok, hogy csalódtam, midőn a tanácsbíró urat, nézetével ellenkező véleményt eltűrőnek, azért nem boszuállónak és tömjénfüstben nem gyönyörködőnek kezdtem ismerni. Egyébiránt a tanácsbíró ur rokonszenvét gyűlöletévé változtató tényeimért személyemet illetőleg sem Isten, sem a világ előtt nem pirulok, de azt szégyenlem, hogy van tanácsbíró, ki azok felett felületesen ellen-szenves igaztalansággal tud kárhuzható itéletet mondani.

A hivatalos téren bebizonyított eljárásaimról is inkább szeretnék csak érintőleg szólni, de minthogy a vád jegyzőkönyvekben bizta el magát, az már nem lehet. Azokról részletesebben emlékezni azért sem árt, mert az által mintegy ismertető világosságot vetünk egyházkormányzati életünk, hogyanlétünk állapotára. — Lássuk tehát! Jelenlegi nt. esperes ur ^{130/883.} sz. a. megbízott, hogy miután a tanácsbíró urak közül nem akadt vállalkozó, az uszkai, magosligeti, nagypaládi és kispaládi egyházakban a gondnoki számadásokat vizsgáljam meg. E megbízásban miként jártam el a hivatalos téren, kétségtelenül bebizonyítja a ^{212/883.} sz. alatt eme levél: „Április hó 22-éről irt részletes és kimerítő jelentését az uszkai, magosligeti és kispaládi számadásokról vettem és nagy elismeréssel adózom ügyes körültekintéssel végzett gondos munkálkodásáért, csak azt sajnálom, hogy nem folytatta utját tovább s nem jött N.-Paládra. Azért Paládra lett megérkezésem a tiszt. ur kiküldetésében eljárását nem gátolhatja s ne is gátolja; hanem a hét valamelyik napján, legyen szives megjelenni s megbízatásában épen oly gondos körültekintéssel, mint eddig tevő, eljárni.“ . . . stb.

Ugyancsak nt. esperes ur ^{610/884.} sz. a. kelt megbízásából Szoboszlai Sándorral küldöttségileg mentem az uszkai egyházba oly czélból, hogy a lelkészi fizetés tetemes hátrálékának ügyét lehetőleg elintézzük. E kötelességet miként teljesítettük, látható a Mikolában 1885. április tartott egyházmegyei gyűlés nevünket elhallgató jegyzőkönyv 9-ik száma alatt. A hol is nyilvánvaló, hogy az egyháznak, lelkésznek és egyházmegyének oly régen annyi kellemetlenséget okozó ügy el lett intézve s végleg befejeztetik, ha egy kis egyházmegyei erély utána néz a hanyagoló egyháznak. És mégis a tanácsbíró ur a jelentésben irt egy-két kifejezésemért nem áttalott a zöldsztal mellől sérteni, mondván: azok N. E.-nek nem beszámíthatók. Azok a kifejezések pedig az igazság beszámítható kifejezései valának. Mert igazság volt helyteleníteni azon egyházmegyei határozatot, mely az előttünk működendő küldöttséget, a lelkészszel és presbyteriummal egyetértőleg végzendő módosítására bizta a lelkészi fizetésnek; majd azt állította a jegyzőkönyv, hogy az uszkai lelkész fixum fizetése nincs fensőbb hatóságilag megerő-

sítve, pedig b. e. Balogh Dániel épen Kis-Paládon erősítette meg. S ha nem lett volna, kit terhelne súlyos vád mást, mint az egyházmegyét. midőn megengedte volna 14 évig, meg nem erősített díjlevél alapján követelni Uszkában a lelkészi fizetést. Az elítélendő megbízás és tapintatlan állítás által vérszemet kapott egyház előljárói, a körülményekkel, az egyháztagok anyagi állapotával nem ismeretes küldöttséget aztán félrevezették és készítették oly fizetési kulcsot, mely az uszkai viszonyokhoz hamis, és 46—47 köből buzát csak a papirosan képes kivetni.

Kértem a még akkor fensőbb hatósági megerősítést nem nyert új bérlevél helyett másat készíttetni; mert különben a fizetés terhe alatt nyögő szegények állapota marad továbbra oly nyomoruságos, mint volt előbb. sőt a panasz nem szünni, de nagyobbodni fog és a kiköltözések gyakoribbak leendenek. De az én szavaim nem voltak beszámíthatók! Mindegy! Ha Uszkával mi is élni fogunk, majd lesz módunk meggyőződni, hogy kár volt azokat be nem számítani és a tanácsbíró ur tisztességesebb kifejezéssel is illethette volna azt a paptársát ki nek a feje ebéd után is olyan szokott lenni, mint ebéd előtt.

Váddal terhelt hivatalos eljárásaim közt említhető azon működés is, melyet mint egyházmegyei iskolatanácsos, körülátogató végzek. Ha hiu kérkedő volnék, idézném az alelnök szép elősmerő sorait. Az egyházmegyei jegyzőkönyvben látható elismerést illetőleg is, csak annyit kérd szerénységem, hogy ha a tanügyi bizottság működésével való megelégedés jutalmi koszorúnak nevezhető: talán engemet is ékit abban egy-két megtépett virág?!

Ezek után hadd következék már, mit legegőbb kellett volna felmutatni, a hivatalos téren bebizonyított, zöldsztalra is került eljárásom, melynek főjegyzői rajzában, kárörvendő gyönyörűséget talál vádlóm. — Ismertetésül ott kezdem, hogy 1875. márczius 4-én esperesi beleegyezés folytán, mint szatmári káplán, kibozattam Kispaládra helyettes lelkészül. Az esperesi megerősítést a legközelebbi egyházmegyei gyűlés, ha némelyek részéről nem jó kedvvel is, de megerősítette, sőt bár sejté, ki lesz a pap, a rendes lelkészi választást is elrendelte április 18-ára. Ama napon nt. Szoboszlai István és T. Császi Bálint tanácsbírók előtt 25 ellen 105 szavazattal törvényesen megválasztattam. A tény, törvénybe nem ütközvén, mind esperesileg, mind egyházmegyeileg meg lett erősítve.

Azonban, minthogy a lelkész magatartása, működési iránya tetszésének, vagy nem tetszésének kérdése akkor kerül fel és oldatik meg, mikor már mint rendes pap tevékenykedik s minthogy egy ember természetével, papi ténykedéseivel ritkán rokonszenvezik a gyülekezetben mindenki: egyházamban feltűnt egy-két ellenszenvező, ki másnak képzelt s nyugtalankodva, hol alattomban bujtogatott, hol nyíltan ellene állt intézkedéseimnek. Ennek folytán az emberi és papi természetek elemei küzdöttek egymással. S hogy én szenvedjem a vereséget, legnyughatatlanabb ellenfelem az 1883-ik évi egyházlátogatás alkalmával, tehát 8 évre azzal kezdett vádolni, hogy választásom alkalmával korteskedtem, mondtam, ígértem, hogy csak válaszsának meg, az egyháznak a tulajdon földjeit odaadom használatra; engemet nem szeretnek s az előkelők presbyterséget sem akarnak vállalni. Ez alkalommal mint presbyter jelen volt a többek közt azon előkelő férfiú is, ki 1875-ben s még azután is darabig, gondnoki hivatalt viselt. Mondta nem egyszer de többször, hogy igaz, miszerint kísértett, próbált, de nem ígértem semmit se, csak azt, hogy majd ha megválasztanak, tőlem telhetőleg igyekezni fogok meghálálni az egyháznak irántam

tanusított ragaszkodását, szeretetét. (Hálátlanságot csak nem ígérhettem, hogy, ha kérdezett a gondnok, semmit se feleljek). Egyébiránt a kísértés is már a választás előtt egy héttel történt s voltaképen nem is kísértés volt az, hanem csak a választás szerencsés kimenetele feletti beszélgetés. Ha mi, az egyház és én nemtelenkedni tudtunk volna, Szatmáron kezdtük volna meg az alkut. A presbyterséget és gondnokságot elfogadni nem akarók is engemet legkevésbé sem terhelő okot hoztak felmentségül, csak kettő mondta, hogy „mert engemet nem szeretnek”. Szerencsém volt akkor Kató Béla tisztársamhoz is, ki bizonyára igazolná, hogy vádlóm vádljai önmagukat elárulták, hogy rágalmak valának. Ennek daczára, hiába védtem magamat, a nt. visitatio, mintha csak kapott volna az elévült vádon, utatisásul adta, hogy azt beadhatják a tavaszi egyházmegyei gyűlésre.

Az egyházmegyei gyűlés ideje, márczius 29 és 30-ik napjai közelgetvén, a törvény értelme szerint a megérkezett esperesi körlevelet felmutatandó, márczius 18-kán tanácsulást tartottam. E gyűlési jegyzőkönyv igazolja, hogy az egyháztanács, elintézendő fontos ügy hiányában, még csak képviseltetni sem akará magát a gyűlésen.

Ezután márczius 26-án, az ellenfelek zuggyulást tartottak. Képviselőket választottak, megbízó levelet szerkesztettek, és annak, részint pressió, részint félrevezetés által 51 emberrel irattak alá. A három megbízott elment tehát gyűlésre Avasujvárosba. Elmentem én is. Ott történt, hogy a lelkészi lakban, hol több egyházi és világi hatalmak voltak összegyűlve, egy világi tekintélyes tanácsbíró az esperes uralmával beszélgetvén, így szóla hozzám: T. ur! Kérem, tessék közelebb jönni, hogy fül-tanu legyen s győződjék meg, miszerint nem ellene beszélek. Midőn hozzájuk mentem, így folytató: Nálam, odabaza bent volt K. hallgatója s kért, hogy eszközöljem, miszerint T. ur csere utján eltétessek Kispaládról. Az okot kérdezvén, azt felelte, hogy az nincs és nem is lehet ellene semmi; mert meg kell vallani: kifogástalan ember, csak legkisebbet is tudnék ellene, hát bele kötnék, de nincs egyéb, mint hogy nem szeretem. Hát t. ur, folytató a tanácsbíró ur, csak azt akarom mondani, hogy szép! mert az ellenség, hát megett a legbecsületesebb embert is rágalmazhatja, de mikor ily dicsérőleg nyilatkozik, az oly bizonyítvány, hogy vele t. ur csak nagyra lehet. Emlékeznék-é erre a nt. esperes ur? — nem kérdelem, de én szívem táblájára véstem a hallottakat, annyival is inkább, mert a tisztelt tanácsbíró, kedves családja körében, azóta már kétszer is elbeszélte azokat. Meg vagyok győződve: lenne erkölcsi bátorsága, hogy meg nem tagadná azt!

A rólam, idézett szerint nyilatkozó hallgatóm az volt, ki egy nappal előbb a megbízó levelet írta.

Nagy Elek,
ref. lelkész.

(Vége köv.)

Köszönetnyilvánítás.

Tapasztalásból tudva azt, hogy e becses lap szerkesztősége mindenkor szívesen nyit tért az egyes egyházak javára hozott s az egyházi élet felvirágoztatását célzó áldozatok s kegyes adományok feltüntetésére, azon remény biztat, hogy igénytelen soraimtól sem vonandja meg azon kedvezést, miszerint ilyenemű, két rendbeli, — dicséretre

nem szoruló s arra való vágyakozásból a nyilvánosságot nem is kereső, — kegyes adományozásért, a nyilvánosság terén mondassak hálás köszönetet.

Egyik, főt. egyházkerületünk azon atyáskodó gondra mutató nemes cselekménye, melynélfogva különös figyelmére méltatva a gyantai ev. ref. anyaegyházhoz filiák gyanánt csatolt kisházai és széplaki csekélyszámú hiveket számláló kis egyházakat; hogy más hitfelekezeti s idegen ajku lakosság közé ékelt voltuk mellett is ugy ev. ref. hitfelekezetünk, mint magyar nemzetiségünk számára is megőrizhetők legyenek: e cél megvalósíthatását az anyaegyház lelkészének körükben minél gyakoribb megjelenhetése s ez uton reájok az eddiginél nagyobb gondozás fordíthatásától reménylven egyházkerületünk: egyfelől az egyháztagoknak nagy szegénysége, másfelől az anyaegyháznak a filiáktól távol fekvősége miatt, ugy vélt a létező bajok orvoslására hathatós segedelmet nyújtani, hogy a ref. segélyegyleti pénztárból egyházanként 25—25 frtot, együtt 50 frtot o. é. kegyeskedett kiutalványozni az anyaegyház lelkészének, ígehirdetéssel összekötött egyházlátogatási fuvarkölségeinek fedezésére.

A másik nemes tény, melynek megemlítésére helyet kérek, a széplaki ev. ref. leányegyháznak — hol némi homályos nyomok szerint a 17-ik század közepe tájáig, hitfelekezetünknek virágzó egyháza lehetett, de a mely az egész községet teljesen felduló török pusztítás által megsemmisített s romjaiból, a török uralmat felváltó, vallásbeli türelmetlenség hatása folytán, csakis az 1862. évben emelkedhetett, — a létezés nehézségeivel folyvást küzdő leányegyházzá, f. év és hó 5-ik napján, a hitrokoni, sőt ennek szűkebb körét tulszárnyaló keresztyéni s emberbaráti szeretet filléreiből szerzett (fakoronájával mintegy 130 régi fontot tevő) harangocskával történt megajándékoztatása. Az egyes nemesszívű adakozások a „Nagy Várad“ cz. napilapban már nyilvánosan nyugtáztatván, részben ismétlésbe nem bocsátkozhatom; legyen szabad e helyett a kegyes adakozóknak tudomásukra juttatnom, miszerint említett napon, az anyaegyház nagyszámu hiveinek s a vidékről örömlünkben résztvenni megjelent vendégeknek is — jelenlétkben, rendes istentisztelet-tartás kapcsában a harangocská felállítva s Isten dicsőségére felajánlva lett.

Különösen pedig legyen szabad kiemelnem, a belényesi szakasz járásbíróját s egyszersmind egyházmegyénk érdekekben gazdag világi tanácsbíróját, tek. Benedek László urat, mint olyat, ki e kis harang megszerzése körül magának legtöbb elismerésre méltó érdemet szerzett, sőt mint olyat, mint a kinek, semmi tisztességes utat megkísérletlenül nem hagyó lankadatlan buzgalma volt — mondhatni egyedüli — létesítője a széplaki egyház hiveit ért örömnepélynek. S ki a kis egyház iránt eddig tanusított áldozatkész jóakaratát még azzal is tetézte, hogy alázatos kérelmünkre, elvállalta a kis egyház tiszteletbeli főgondnokságát s birjuk szíves ígérletét, hogy jövőre is bennünket minden rendelkezésére álló utakon-módokon istápolni fog.

Jól esik lelkemnek, ha e mai korban, midőn világi nagyjaink iránt oly gyakran hangoztatik az egyház iránti közönyösség vádja, mutathatok fel olyan férfit, kit e vád legtávolabbról sem érinthet, de a ki sokakra nézve követendő példaképül tüntethető fel. S azon édes reményben

fogok a főt. egyházkerület által a kisházai és széplaki leányegyházakat illetőleg kötelességemmé tett feladat teljesítésének megkísérléséhez, hogy ily nemes keblű hazafi és buzgó egyháztag előre felajánlt szives gyámolítása, az én fogyatékos erőm hiányát kipótolandván, közös törekvésünk célhoz juthatását az isteni kegyelem is elősegítendő.

És most úgy magam, mint a két leányegyház hívei nevében is, a főtiszteletű egyházkerület atyáskodó gyámolításáért, gyermeki tisztelettel párosult, — a kegyes adakozóknak s a nemes irányu adakozási mozgalom lelkes vezetőjének pedig keresztyén testvéri szeretettel teljes, hálás köszönetet nyilvánítva s leányegyházainkat továbbra is közös pártfogoló kegyeikbe ajánló mély tiszteletem kifejezésével vagyok

Gyanta, 1886. szept. 8.

Szondy György,

a gyantai anya, — s a kisházai és széplaki ev. ref. leányegyházak lelkipásztora.

Nekrológ.

Egy kitűnő tudományos fővel, egy végtelenül gyöngéd családapával s férjjel, egy vallásbuzgó hívővel, s a közügyek egy fáradhatatlan és szerény munkásával ismét kevesebb, egy mélyen vágott sebbel ismét több!! — Dr. Miskolczy Mihály biharmegyei központi orvos, tiszteletbeli főorvos, nagyváradai presbyter, s az érmelléki ev. ref. egyházmegyének számos éveken át tanácsbírója s világi jegyzője nincs többé. Folyó szeptember hó 5-dikén egy róhamosan jött szélbűdés nagy hírtelenséggel kiragadta az élők sorából a még testben és lélekben rugékony 67 éves férfit. Nagy-váradai lakásáról egy imádság után B.-Diószegre, a családi sirbóltbu szállították a kedves hamvak, hol folyó hó 7-ikén e sorok írója tartott a drága zsákmányt megnyitottan váró sirnál rövid imádságot; nagyszámu uri résztvevő közönség tisztelevén meg megjelenésével a mindenek előtt köztiszteletű és kedves emberbarát emlékét.

A boldogult született Doboson Szatmármegyében Miskolczy István és nemes Katona Zsuzsanna ref. papi szülöktől 1819-ben. Elemi tanulmányait Doboson, a gymnasiumot, theológiát és jogot Sárospatakon végezte, mint gráduában mindig első kitűnő. 1843-ban Budapesten az orvosi egyetemre iratkozott be s az összes orvosi tudományokból tudori oklevelet nyervén: a nagy híri Balassa assistensévé tette a komoly irányu, tudományos képzettségű ifjut. Majd Hajdu-Hadház városa nyerte meg főorvosának. Itt vette nőül 1850-ben — most már gyászoló özvegyét — Vekerdi Olasz Emmát. Családi életüket hét gyermekkel áldotta meg az Ur, de a kik közül ma ketten élnek. Kálmán, magyar kir. honvéd százados, hadbíró, Kolozsváron; és Gyula, kereskedő, mindketten családosok. 1854-ben lett b.-diószegi magánorvos és az uradalomnak is orvosa, s a felállított vinczellérképezdének első igazgatója. Ugyan itt a ref. egyháznak mindig buzgó, munkás presbytere. 1872-ben Nagy-Váradra költözvén, központi orvossá, s biharmegyei tiszteletbeli főorvossá, majd a ref. egyház presbytere, s minden nemes irányu egyleteknek fáradhatatlan tagja lett. Bár eltávozott az érmelléki traktusból, de a tanácsbírói s jegyzői székét itten nemcsak megtartotta, hanem vitte is e hiva-

talait mindenkor oly páratlan buzgalommal, hogy nem volt idő, s körülmény — feneketlen sárban, vízben, ha esett, ha fűtt — mely megakadályozta volna — dacára a nagy távolságnak — a Székelyhídon tartatni szokott egyházmegyei gyűléseken megjelenésében. Midőn másokat, a szomszédból, a közöny, vagy egy kis kényelmetlenség elkerülése otthon tartott, ő a hatodik község határából megjelent mindig. Csak látni kellett azt a kis embert, ott a zöld asztal mellett, midőn felállva szónokolni kezdett tudományos apparátussal, erős logikával, az igazsághoz törhetlenül hű lélekkel, erőteljes szép csengő hangjával, óranegyedeken keresztül: mindenkit elbűvölt, lebilincsel, megnyert, vagy meggyőzött. S míg némelyek sokszor a délutánba messze benyuló gyűlést odahagyogatták, ő ott maradt jegyzői székén, jegyezve, mindent megfigyelve s tanácskozva, váltig, az utolsó percig. Vagy hallani kellett, midőn baráti körben nemesen földerült kedélyvel, leereszkedő nyájas modorral társalgott: mindenkit elragadt.

Gyermekeinek, különösen Emma leányának halála mélyen leverte melegen érző apai szívet. Most ott pihen már ő is a kedves rokonhamvak között. S ha „áldott az igazak emlékezete“: bizonyára az övé mindvégig az leend, — mert reá is méltán alkalmazhatók szentkönyvünk szavai: „Bizony ez ember igaz vala!“

Kedves porok! — közkincsünk — aludjatok szeliden ott a b.-diószegi sirbóltban, mindnyájunk szeretve tisztelő emlékezete viraszszon felettetek! Te pedig jóságos, tiszta lélek! vedd el a földi igazak égi jutalmát ott, kinél immár vagy s kit e földön is oly buzgón szolgáltál, aunyira szeretettel: mennyei Atyádná!!!

B.-Diószeg, 1886. szeptember 8.

Molnár János,
evang. reform. lelkész.

Könyvismertetés.

A nagy-szalontai ev. ref. egyházmegye 1886. évi július hó 27-dik napján N.-Szalontán tartott közgyűlésének és bírósági ülésének jegyzőkönyve. Kiadta Balog Ambrus egyházmegyei főjegyző. Lapunk 36-ik számában közöltünk ezen egyházmegye április 2-án tartott közgyűlésének jegyzőkönyvéből némely statisztikai adatokat, most ezek kiegészítésül a kezünk alatti jegyzőkönyvből kijegyezzük, hogy n.-szalontai egyházmegyében az iskolai ügy haladást, javulást tüntet fel, — de még sok a tenni való, hogy az a törvényes kívánalmaknak teljesen megfelelő legyen. Az egyházmegye 43 anya- s 3 leányegyházában 84 iskola van ugyanannyi tanítóval, kik közül lelkész-tanító 5, tisztán tanító 79, közülök 36 oklevéllel, 26 igazolvánnyal képesített, 17 nem képesített: 70 iskola taneszközökkel el van látva, 14 nincsen, 17 helyütt van faiskola, a 6—12 éves tankötelesek száma 8029, ebből fiu 4071, leány 3958, közülök iskolába jár 7103 és pedig fiu 3621, leány 3482; iskolába nem jár 926 és pedig fiu 450, leány 476, 13—15 évig tanköteles 2330 és pedig fiu 1198, leány 1132, közülök iskolába jár 838 és pedig fiu 489, leány 349, iskolába nem jár 1492 és pedig fiu 709, leány 783; konfirmáltatott 837 és pedig fiu 411, leány 426; a mulasztók száma tetemes volt 15 helyen,

kevés 66 helyen, semmi 3 helyen; az egyházmegye területén 2 helyütt van állami, egy helyt községi iskola, melynek növendékei közül 380 jár ev. ref. vallás tanítás órára.

Gyakorlati bibliamagyarázatok. Szerkeszti és kiadja Garzó Gyula, békés-gyomai ev. ref. lelkész. Julius—augusztusi füzet. E füzetben Barla Szabó Károly alsó-segesdi ev. ref. lelkész folytatja Jósue könyve magyarázatát, a 8-ik rész első versétől a 21-ik rész 8-ik verséig haladván. Igen érdekes részlet e füzetben a szerkesztőnek Jósue 10, 12—15 verseihez (Nap Gibeonban állj meg stb.) függesztett részletes magyarázata.

Különfélék.

Az egyetemes konvent jövő október hó 18-ra hivatott össze Pápára.

Protestáns irodalmi társulat szervezésére szólítja fel Czelder Márton kecskeméti lelkész ur egyházunk férfait. Szép eszme, nagy gondolat, melyet régóta sürgetnek már a mi legjobbjaink. Lapunk nyitva áll e mozgalom előtt; örömmel, szóval, tettel, egész szívvvel csatlakoznánk e nemes ügy támogatóihoz. Reméljük, hogy rövid idő múlva vissza is térhetünk e tárgyra.

Dr. Duka Debreczenben. Dr. Duka Tivadar ur ígérete szerint meglátogatta Debreczent szept. 14-kén; a magyar Szentírás ügye igen szíven fekszik, e tárgyban meghallgatta nézeteit főt. Révész Bálint püspök urnak és Menyhárt János hittanárnak, kiknél látogatást tett. Örömmel hallá Menyhárt ur új fordításának az „Apostoli Levelek“-nek épen akkor megjelenését, kiváló figyelmet fordítand olvasására. Felvilágosítást kért az 1878-iki fordítási kísérlet fogadtatásának okáról s jelentőségéről. Volt Géresi K. tanárnál is, megköszönve irányába mutatott figyelmét. Legelőbb Balogh F. hittanárnál időzött, ki elvezette azokhoz, kiket látogatásával meg akart tisztelni. A kikkel találkozott, több vallásos mozgalom és szükséglet felől nyert és adott tájékozást. Személyesen kíván értekezni a hazai protestantismus azon jeleseiivel, kiknek részvételétől és támogatásától függ a magyar Szentírás sikere, e végre az orientalisták congressusa után, ujlag visszatérend hazánkba, kivált a fővárosba és semmi időt és fáradságot nem kimél, hogy a hazai körülmények képe után, a nagy Angol Biblia-Társaságnak — mint melynek kormányzó tagja — teljes és kimerítő javaslatot nyújtson. Az evangélikus testvérek kitűnő vezéreivel is érintkezni fog. Nem látta Debreczent 1849. május óta, most elhozta fiát is, a ki a cambridgei egyetemen tanult, végezte a jogot, most jogtudor s az angol birói karba fog lépni. Az estét Csiky L. hittanár, Könyves Tóth Kálmán, Balogh Ferencz körében a nagyerdőn töltötte, a roppant hó elől hűvösb árnyat keresvén. Édes egyházunk szent ügyeiről sok nyomós tárgyat szellőztettek. Véletlenül ez nap volt látogatóban Debreczenben a greenwichi anglikán lelkész Lambert Brooke ur is, ki szintén velök volt. A magyarhoni baptisták és nazarénusokról terjedelmes felvilágosítást kért Duka ur, megígérte, hogy oly lépéseket fog tétetni és pedig gyökerre hatólag, hogy többé bibliaárus ily téren missionarius ne lehessen, mert minden proselitáskodás tiltva van a

Biblia-Társulat által különben is. E ponton megnyugtató közleményei nagy hatást tettek. Legmelegebben ajánlta, ha ujjá akarjuk tenni a vallásos életet egyházunkban: a biblia-magyarázatok gyakorlását a templomokban, különböző körökben; a vasárnap megszentelését és a leghatályosabb eszközt a vallásos vasárnapi iskolák életbeléptetését mindenütt s ennek vezetésére legtekintélyesebb embereink és hölgyeink részvétét; ő bejárta a világ egy részét, Indiában érintkezett buddhistákkal, látja a bölcsészet hatását, tapasztalata szerint csak a keresztyén biblia ad teljes megnyugtatót, boldogságot és erkölcsi ujjászületést ott és akkor is, mikor és hol minden elhomályosul. Duka ur mélyen vallásos lélek, Isten igéjének erejét személyes tapasztalatból érezte. Innen rokona látogatására Eperjesre utazott. Fia, egy képzett fiatal ember, most másodsor látja a hazát; másik fia orvosi tanfolyamot hallgat ugyancsak Cambridgeben. Az együttlét vele és körében feledhetlen hatásu marad ránk. Kisérje az Ur áldása mindenütt őt és szent törekvéseire nyujtsa a siker kegyelmét! A magyar protestantismus méltó képviselője ő Londonban.

Debreczeni főiskola. Mielőtt a további s az egész főiskolára vonatkozó részleteket, adatokat közlenék, följegyezzük, hogy ezen iskolai évre eddig theol. akadémiánkra 14, jogakadémiánkra 38 ujj tanuló jelentkezett. Jogakadémiánk hallgatói közé iratkozott be a másod évre Teutsch Konrád, Teutsch erdélyi szász superintendens fia is, ki az első évi jogot Lipcsében tanulta. Mint az idők egyik érdekes symptomáját jegyezzük föl ezen adatot. — Az ifju azért jött, mint nekünk monda, Debreczenbe, mert jól meg akarja a magyar nyelvet tanulni.

Tanári beigtatások. Külön cikkben írjuk le Orosz István debreczeni tanítóképezdei tanár beiktatását. A budapesti theologiai akadémián meg Kenessey Béla hittanár iktattatott be, ki Kuenen leydeni tanárnak a „Hexateuchus“-ról irt művét bírálatosan ismertette nagyobb terjedelmű értekezésében. Emelkedett beszédet intézett gróf Tisza Lajos főgondnok az ifjusághoz. Arra kérte őket, tartsák szüntelen elméjökben, hogy miként az urvaországban csak akkor veszünk kegyelmet, ha kellő előkészülettel lépünk az Ur asztalához, különben pedig kárhozzatot eszünk és iszunk: úgy az Ur oltára körül forgolódoóknak is, ha megvan a kellő előkészületjük tudományban és erkölcsökben, áldás a szép papi pálya, de ezek nélkül kárhozzat. A sárospataki főiskolában pedig Kun Béla és Dr. Finkey József akadémiai tanárok, f. hó 6-án tartották meg székfoglaló beszédöket.

A „Predikátori Tár“ ügyében Szász Gerő szerkesztő közli az érdeklődőkkel, hogy mind az előfizetési, mind a pályázati határidőt f. évi november 1-re teszi, hogy addig ideje és alkalmá legyen az érdeklődő kartársaknak a szükséges anyagi és szellemi támogatás céljából a tettek mezejére lépni. A „Pr. T.“ előfizetési ára 1 frt. Az előfizetési díjak, valamint a pályázó és nem pályázó dolgozatok, a szerkesztő nevére czimzeten, Kolozsvárra küldendők.

Előfizetési felhívást küldünk lapunk jelen számának mellékleteként. Borsodi imakönyvéről van szó. Ismételten ajánljuk e vállalatot olvasóink figyelmébe.

Felelős szerkesztő: **Tóth Sámuel.** Szerkesztőtársak:
Csiky Lajos, Géresi Kálmán.